

ደራሲ-- ሄንሪ ሞርተርን ስታንሊ

የ «ያልተቋጨ ጉዞ» መጽሀፍ ድራሲ

ትርጉም በገበየሁ ተፈሪ (ዶ/ር)

የመቅደላ መጽሀፍ እይታዬን ከመጽሀፉ ቅርጽ ልጀምር፡፡ እጥር ምጥን ያለ በመሆኑ ለአያያዝ አያስቸግርም፡፡ ማንም ሰው በበርሳው ወይም በእጁ ይዞት የትም መሄድ ይችላል፡፡ በአገኘው ጊዜና አጋጣሚ በተገኘው ቦታ ሁሉ ሊያነበው ይችላል፡፡ ጽፉም ደቃቅ ባለመሆኑ ለዐይን የተመቼ ነው፡፡ ርእሱን ገና ሲያዩት አንድ የሆነ ትዝታ ያጭራል፡፡

«መቅደላ» መጽሀፍ እንዲት ጠንካራ፣ የታፈረችና የሰለጠች አቢሲንያን ለመመስረት አልሞ ህልሙን እውን ለማድግ ደፋ ቀና ሲል የኖረ ባለ ራዕይ የሀበሻ ንጉስ የመጨረሻ እስትንፋሱን በገዛ እጁ የነጠቀባት የመቅደላ አምባን ሁኔታ ስዕላዊ መሆኑ አቀራረብ ትተርካለች፡፡ የመቅደላ መጽሀፍ ገና ሲያዩያት የተለመደው የቴዎድሮስ ምስል ራሱ ቆፍጠን ያለ ኢትዮጵያዊ አይበገሬትን የሚያሳይ ልብ ወለጥ ተቀርጾ የሚቀር አንዳች መስህብ ያለው --ሸሩቤ ወንድ፡፡ በግሌ መጽሀፉን ገና ሳየው የተሰማኝ ስሜት ይኸ ነበር፡፡

በኢትዮጵያ የነገሰታት ታሪክ ውስጥ እንደ አፄ ቴዎድሮስ ታሪክ ከቶም ገኖ የተጻፈለት ንጉስ የለም፡፡ በግጥም፣ በተውኔት፣ በዘፈን ስማቸው ተወድሷል፡፡ በክፉም በደጉም ተነስቷል፡፡ ካረፉ አንድ መእተ አመት ከግማሽ ሆኗቸው እንኳን ዛሬም ስማቸው ከመቃብር በላይ እንደ ንጋት ኮከብ ሲያበራ ይገኛል፡፡

የአጼ ቴዎድሮስ ታሪክ በአገር ውስጥ እንደ ተከለጻዲቅ መኩሪያ፣ ጳውሎስ ኞኞ... የመሳሰሉ ታሪክ ጸሀፊዎች ጽፈውላቸዋል፡፡ በውጭው ዓለምም እንዲሁ ታሪካቸው በብዙዎች ተከትሏል፡፡ ከነዚህ ጽሁፍት ውስጥም አንዱ አሜሪካዊው ጋዜጠኛ ሄንሪ ሞርተን ስታንሊ ነው፡፡ የዚህ ሰው ስራ ለብዙ እትዮጵያውያን ይደርስ ዘንድ በአማርኛ ተርጉም ያቀረበልን ደግሞ ዶ/ር ገበየሁ ነው፡፡ የትርጉም ሥራ አስቸጋሪ ይመስለኛል፡፡ ድርብ ሥራም ነው፡፡ በመጀመርያ በተጻፈበት ቋንቋ የተጻፈውን መጽሀፍ በጥልቀትና በብቃት ማንበብን ይጠይቃል፡፡ ከዚያም በኋላ ወደ ሌላ ቋንቋ ሲተረጎም የተተረጎመበትን ቋንቋ ባህል፣ ወግና ዘዩ በአግባቡ መገንዘብና ሀሳቡ ከእናት መጽሀፍ ጋር ወጥነትና ተመሳሳይነት እንዲኖረው በጥንቃቄ ማገናዘብና ማመሳሰልን ይጠይቃል፡፡ በጥቅሉ የትርጉም ሥራ አድካሚና ከፍተኛ ጥንቃቄ የሚጠይቅ ተግባር እንደሆነ ማንም አይስተውም፡፡

መቅደላ መጽሀፍ በአቀራረቧ ገላጭ ወይም ስዕላዊ ነው፡፡ በተለይ የአካባቢና የመልካክ ምድር አገላለጽ በያንዳንዱ አንቀጽ ያጋጥማል፡፡ አቀራረቡ ሰእላዊ በመሆኑ በተለይ ቦታንና አካባቢን የማወቅ ጉጉት ላለው ሰው አይሰለችም፡፡ መቅደላ መጽሀፍ ከላይ እንደተገለጸው ከእንግሊዘኛ ወደ አማርኛ የተተረጎመ ነው፡፡ አንባቢ የአማርኛ ትርጉሙን ሲያነብ የተተረጎመ መጽሀፍ እያነበበ ላይመስለው ሁሉ ይችላል፡፡ ምክንያቱም አርፍተ-ነገሮቹ አጫጭር በመሆናቸው ለመረዳትና ለማስታወስ አይከብዱም፡፡ በእውነቱ ዶ/ር ገበየሁ ብዙ እንደ ደከመበት ራሷ መጽሀፏ ምስክር ናት፡፡

አሜሪካዊው ጋዜጠኛ ሄንሪ ሞርተን ስታንሊ የቦታ አገላለጽ፣ አገሩን ለረዥም ጊዜ የሚያውቀው ነው የሚመስለው፡፡ ተርጓሚው ዶ/ር ገበየሁም የዋዛ አይደለም ጋዜጠኛው የከተበውን ሙሉ በሙሉ እንዳለ ግልጽ በሆነ አቀራረብ ወደ አማርኛ ሲመልሰው ይህንኑ የቦታ አገላለጽ በጥሩ ሁኔታ አሳይቷል፡፡

የመቅደላ መጽሀፍን ከሌሎች ሰለ ቴዎድሮስ ከተጻፉት የታሪክ መጽሀፍት ልዩ የሚያደርጋት ምንድን ነው?

መቅደላ መጽሀፍ የተጻፈው በአሜሪካዊ ጋዜጠኛ በመሆኑ ሰለንተኛው ከተጻፉት ሁሉ ከግል ፍቅርና ጥላቻ ነጻ ሆኖ የተጻፈች ይመስላል። ምክንያቱም ይህ ሰው ከአጼ ቴዎድሮስ ጋር ትውውቅም ሆነ ግንኙነትም አልነበረውም። እንደ ሌሎች አውሮፓውያን በፍቅርም ሆነ በጥላቻ፤ በደግሞ ሆነ በክፉ ከንጉሡ ጋር አልተገናኘም። የደረሰበት በደልም ሆነ ያገኘው ፍቅርም የለውም- በመሆኑም ያየውን፤ የሰማውንና የተገነዘበውን ሚዛናዊ ሆኖ ለመጻፍ ያመቸዋል ብዬ አስባለሁ። በመሆኑም የመቅደላ መጽሀፍ እውነተኛነቷና ታላሚነቷ ሚዛን ይደፋል ብዬ አስባለሁ።

ሌላው ከዚች መጽሀፍ ውስጥ-- ዶ/ር ገበየሁ እንደተረጎመውና አንባቢ ሲያነበው የሚረዳው ጋዜጠኛ ሄንሪ ሞርተን ስታንሊ የዳግማዊ አጼ ቴዎድሮስ ፍላጎት፤ ዓላማና ግብ የገባው ይመስላል። እንደ ሌሎቹ ጸሀፍት ጨካኝ አድርጎ አልሳላቸውም። ይልቁንስ አዛኝ፤ መልካም ሰውና ደግ እንደ ነበሩ ሰለ እሳቸው በገለጸባቸው ገጾች ሁሉ ለማሳየት ጥሯል። ጸሀፊው የአጼ ቴዎድሮስ ስብዕና ምን ይመስል እንደነበር በእያንዳንዱ ንግግራቸውና ተግባራቸው ያለቸውን መልካም እሳቤ ለማሳየት ጥሯል። ለሰው ልጅ ያላቸውን ሰፊና በጎ አመለካከት በእያንዳንዱ ድርጊታቸው አንባቢ እንዲረዳና የአጼ ቴዎድሮስን ሩቅ እሳቤ ለማሳየትና ለማስገንዘብና እውነታውን ለማሳየት የጣረውን እውነታ ተርጓሚው ዶ/ር ገበየሁ ምስጋና ይግባውና ስሜቱ ሳይሸራረፍና ሳይጓደል ለአንባቢ እንዲደርስ የድርሻውን ተወጥቷል።

አጼ ቴዎድሮስ ኢትዮጵያ የድሮ ገናና ስሟን ታገኝ ዘንድ ከነበራቸው ጽኑ ፍላጎትና ፍቅር የተነሳ የሚወስዷቸው እርምጃዎች በብዙዎች ዘንድ ጨካኝ አስብሏቸዋል። በመቅደላ መጽሀፍ ውስጥ ለየት ባለ መልኩ ተደጋግሞ የሚገለጸው ግን ቴዎድሮስ ጨካኝ ሳይሆኑ ለሚሰሩት ሥራ ሁሉ ምክንያታዊ እንደ ሆኑ አድርጎ ይሰላቸዋል። እንዴውም ይላል ጸሀፊው ቴዎድሮስ ደግ ርህሩህና አዛኝ ነበሩ። ሕግና ደንብ የሚያከብር ሕዝብ ቢያገኙ ኖሮ ካለፉት መሪዎች ሁሉ እሳቸው የተሻሉ ነበሩ ብሎ-- ምላስ የሚቆርጡ፤ ዐይን የሚጎለጉሉ፤ ቋንቋ የሚቆርጡ ክፉና ጨካኝ መሪዎች ኢትዮጵያ ውስጥ እንደ ነበሩ ይገልጻል። ከነዚህ ገዥዎች አንጻር የአጼ ቴዎድሮስን ስም በክፉ ማንሳት ትክክል አይደለም ብሎ ዘግቧል።

መቅደላ መጽሀፍ ውስጥ ቴዎድሮስ ለኢትዮጵያ የኖሩ--ኢትዮጵያን በኢንድቱሪ-- በእደ ጥበብ-- በመንገድ ሥራ-- በጣቃላይ ከስልጣኔ ማማ ላይ ለማውጣት የነበራቸውን ጉጉትና ለዚሁ ሲሉ የራሳቸውን ኑሮ ሳይኖሩ ሳይደላቸው ያለፉ ንጉስ መሆናቸውን አንባቢ ፍንትው ብሎ እንዲታየው ታደርጋለች። ይህ ብቻ አይደለም ኢትዮጵያ የድሮ ክብሯ እንዲመለስ ከፍትኛ ጉጉትና ምኞት ነበራቸው። ለዚህ ሁሉ ሀሳባቸውና ምኞታቸው ግን ተባባሪና ደጋፊ ህዝብ አላገኙም። እንዴውም ሕዝቡ ኢትዮጵያን የማዘመን እቅዳቸውንና ህልማቸውን ሲያበላሽባቸው-- በአንዱ ሲክቡ በሌላው ሲንድባቸው ሲያዩ እጅግ አዘኑ! ተከፉ! መከፋታቸውንም ለራሳም ይነግሩታል። (ከመጽሀፏ ገጽ 44--45 ያለውን ይመልከቱ።)

የመቅደላ መጽሀፍን ልዩ የሚያደርጋት ሰለ ዳግማዊ አጼ ቴዎድሮስ በተለይ ሰለ መቅደላ ጦርነትና መቅደላ ላይ የነበረው የንጉሱ የመጨረሻ እጣ ፈንታ በትክክል የተገለጸበትና ለእውነታው በእጅጉ የቀረበ ነው ብዬ አምናለሁ። መቅደላ መጽሀፍ-- እንግሊዞች ለመቅደላው ጦርነት ምን ያህል ተጨንቀውና ተጠበው በጥንቃቄ እንደተዘጋጁ ቁልጭ አድርጎ ያሳየናል። የተሰለፉትን የወታደር ቁጥር፤ የያዙትን የመሳርያ ብዛትና ጥራት፤ የአጓጓዙዋቸውን የቁሳቁሶች ብዛት ስናነብ እንግሊዞች የአቢሲኒያውን ንጉስ ጀግንነትና አይደፈሬነት በትክክል የተገነዘቡና ያወቁ መሆናቸውን እናይበታለን። እኛ ኢትዮጵያውያንም ምንም እንኳ መጨረሻው የንጉሱ በገዛ እጃቸው ሞተው ፍጻሜያቸው ቢሆንም ጀግንነታቸው ልባችን በኩራት ሲያሞቀው መጽሀፍ እያነበብን ሳይሆን በስፍራው የተገኘን ያህል ሆኖ ይሰማናል።

የመቅደላ መጽሀፍን ስናነብ የምናገኘው ሌላው እውነት የእንግሊዝ የጦር መሪ ብልህ፣ ጎበዝና ጀግና የጦር መሪ የነበር መሆኑን እናይብታለን። ሆኖም ግን ከዚህ እውነት በተጨማሪ የምናገኘው ሀቅ የቴዎድሮስን ጠንካራ ምሽግ የእንግሊዝ ጦር መስበር የቻለው በአገር በቀል የቴዎድሮስ ጠላቶች እርዳታ ጭምር መሆኑን መጽሀፉ ቁልጭ አድርጋ ታስብበናለች።

የመቅደላ መጽሀፍ ሌላው ድንቅ ታሪክ ደግሞ ዳግማዊ አጼ ቴዎድሮስ መቅደላ ላይ እጅግ ጠንካራ የጦር ምሽግ አስገንብተው እንደ ነበር ነው። ይህንን ጠንካራ ምሽግ እንግሊዞች ሊጥሱት የቻሉት ቴዎድሮስ በአገሬው ሕዝብ ተከደው ከጥቂት ታማኝ የጦር አጋሮቻቸው ጋር በመቅደላ አምባ ላይ ብቻቸውን በመቅረታቸው ነበር። ዙሪያቸውን እኔ እነግስ እኔ እነግስ የሚሉ ብዙ መሳፍንት ነን ባይ ባላባቶች በየቦታው ተነስተውባቸው ስለነበር ነው።

ዳግማዊ አጼ ቴዎድሮስ ከሽፍትነት ጊዜ ጀምረው የንግሥና ዘመናቸው መቅደላ ላይ እስኪፈጸም ድረስ አንድ የሰለጠነና የተማከለ መንግሥት ለማዋቀር ሲደክሙ፤ ሲለፉ፤ ሲታኩቱ ኖረዋል። በድንኳን ኖረው በድንኳን የሞቱ ሩቅ አሳቢ ቅርብ አዳሪ አሳዛኝ ንጉስ ነበሩ። መቅደላ መጽሀፍ ቴዎድሮስ ዛሬ በኖሩ ኖሮ!—ዛሬ ባገኛናቸው ኖሮ! ብለን እስክንመኝ ድረስ ለኢትዮጵያ የነበራቸውን ራዕይ ለዛ ባለው አማርኛ ተርካልናለች። ዳግማዊ አጼ ቴዎድሮስ ራሳቸውን እስከ ጣሉበት የመቅደላ አፋፍ ድረስ ገናናይቱን ኢትዮጵያ የመፍጠር ህልማቸው አልከሰመም ነበር። እንዳለመታደል ሆኖ ዳግማዊ አጼ ቴዎድሮስ ሕዝቡ ሀሳባቸውን አልተረዳላቸውም። ለእድገቱ ለብልጽግናውና ለጥቅሙ እንደ ቆሙ አላውቀላቸውም ነበር። ይልቁንስ ገፍቶ—ገፍቶ አሳዝኖና አስከፍቶ ለስልጣን ጥመኛ መሳፍንቶች እያደረ ለመቅደላው ውድቀት አደረሳቸው። የንጉሱ ታላቅ ምኞትና ሀሳብ መቅደላ ላይ መከናወን ቀረ። ይህን የታሪክ እውነት ነው ከመቅደላ መጽሀፍ ውስጥ የምንገነዘበው።

መቅደላ— በመቅደላ መጽሀፍ የዛሬ 150 ዓመት የእንግሊዝ ወታደሮችና የህንድ ቅጥረኞች የማይገኙ ቅርሶቻችንን ጥርግርግ አድርገው መውሰዳቸውን አስነበባ ታስቆጩናለች። የመቅደላ መጽሀፍን እያነበብን መቅደላ አምባ ላይ ስንደርስ የነበረውን ውጥረት— የተከሰተው ምስቅልቅል— ያለቀው ሕዝብ— የተዘረፈው ቅርሶቻችን ሁኔታ እንደ መቅደላ መጽሀፍ በስፋት የገለጸ፤ያተተ፤ ያሳየ መጽሀፍ በግሌ አላነበብኩም።

በጋዜጠኛ ሄንሪ ሞርተን ስታንሊ ተደርሶ በዶ/ር ገበየሁ የተተረጎመችው መቅደላ መጽሀፍ ከሌሎች እስከ ዛሬ ከተደረሱት ሁሉ ልዩ የሚያደርጋት— የጀኔራል ናብዬር ከምጽዋ እስከ መቅደላ ያደረገው ጉዞ— የነበረው የተቀናጀ የጦር አሰላለፍ— እየገረመን እየደነቀን በሀሳብ አብረነው እንጓዛለን። በአንጻሩ ደግሞ አጼ ቴዎድሮስ የጥንት ገናናይቱን ኢትዮጵያ እንደገና ለመገንባት አልመው እስከ ህልማቸው በአገሬው ሕዝብ ተከደው ከጥቂት ታማኝ ሰዎቻቸው ጋር ብቻቸውን ቀርተው— ዙሪያቸውን በስልጣን ጥመኛ የራሳቸው ወገን ተከበው ለውጭ ጠላት ሲጋለጡ እየቆጩን እያንገበገበን እንደ ፊልም ታሪኩን እንመለከታለን።

በመጨረሻዋ ሰአት ያ ሃይለኞችን እንደ ህጻን በክንዱ ይዞ የኖረ ጀግና እጁን ለጠላት ሳይሰጥ የራሱንና የሚወዳት ኢትዮጵያን ክብር ሳያስደፍር በወርቃማ ቀለም ታሪኩን ጽፎ ለዘለዓለም ሲያልፍ በስሜት ተውጠን አብረን እየተዋጋን— እየተነሳን— እየወደቅን መቅደላ መጽሀፍን አንበበን እንጨርሳለን።

እግዲህ የመጽሀፉን ዋና ፍሬ ሀሳብ ለማቅረብ ሞክሬያለሁ። እውነተኛ ታሪክ በዚያ ላይም ትርጉም ስለሆነ ትችት ለመስጠት አስቸግሮኛል። መጽሀፉን ሳነብ ደራሲው የቦታ፣የጊዜና የሁኔታዎች ሰእላዊ አገላለጽ በየአንቀጹ አብዝቶ ይገልጻል። አካባቢያዊና የአየር ንብረት ሳይቀር ስዕላዊ ገለጻው በመብዛቱ ዋናውን የታሪክ ጭብጥ ያስረሳኝ ነበር። ለኔ ከመጽሀፉ እንደ አንድ ህጻን አድርጌ የወሰድኩት ይህንን ነው። ይህን ደግሞ ተርጓሚው ከዋና መጽሀፉ እንዳለ መተርጎምና ማቅረብ ግድ ስለሚለው ይሆናል ብዬ አስባለሁ። በተረፈ ተርጓሚ ዶ/ር ገበየሁን ይልመድብህ በርታ! የምለው ከልቤ ነው።

